

Pannonhalmi mozaikok Nagy Gáspárról

A 1990-es évek közepén osztályfőnök és diákotthoni nevelő voltam a Pannonhalmi Bencés Gimnáziumban és Diákotthonban. Nyáron minden hét végén osztálytalálkozókat tartanak az itt érettségizett diákok. Egyik hétvégén meghívott néhány „öregdiák” mint bencést, hogy vegyek részt a találkozójukon. Ebbe az osztályba járt Nagy Gáspár, akinek Forrai Botond atya volt az osztályfőnöke. A meglett férfiak egymást ugratták az osztályban megterített asztalok mellett. Az asszonyok mosolyogtak a már ismert poénokon, régi diáktrefákon, beceneveken. Volt azért, aki csöndben ült, magába roskadva elvesztett feleségét gyászolta, aki nélkül életét elveszettnek látta. Gáspár nem mesélt poénokat, hanem a mellette ülőkkel beszélgetett. Élvezte az estét. Több programon résztvevőként, láttam, hogy mennyire hallgatnak rá, és sokszor ő döntött, mi hogyan legyen. Néhányszor sikerült vele beszélnem, a várkörön sétálva hallgattam őt. A pannonhalmi élményeken kívül említette küzdelmeit a szocialista rendszerrel. Csöndesen próbálta elmondani azt az elmondhatatlan érzést, amit akkor élt át, amikor 1989-ben az Írószövetség képviselőjeként ő koszorúzhatott Nagy Imre koporsójánál, a Hősök terén. Elégtétel volt számára, és kegyelem. Vagy pontosabban: kegyelem és elégtétel. Ott voltam, fölfoghatatlan csodaként éltem át.

Emlékszem arra is, hogy kissé keserűen említette, hogy nem szerepel a *Pannonhalmi Szemle* folyóiratban. Ironikusan mondta, hogy mégis ott van az impresszumban a monogramja: „Nyomdai munkálatok: Nagy-Gáspár Kft.” Nem akartam megbántani azzal, hogy elárulom: a versrovatért felelős bencésnek lényegesen más elképzelése van az irodalomról, mint neki. Nem véletlenül nem szerepelnek a versei a folyóiratban. Az volt az érzésem, hogy valószínűleg sejti ezt.

2003-ban igaz örömmel, meghatódottan vette át a Szent Márton-díjat a pannonhalmi bazilikában. Várszegi Asztrik főapát a laudációjában többek között ezt mondta:

„Az életmű és az életút, ez a kikezddhetetlen művészi és erkölcsi háttér adta az alapot, hogy Nagy Gáspár műve, a *Symphonia Ungarorum* legyen a szöveg-

könyve Szokolay Sándor oratóriumának, amely 2000. január 3-án hangzott el az Operaházban a keresztény magyar állam millenniumi ünnepségén.

Szemléletének tágassága formagazdagsággal párosul, a kettő kiegészíti egymást. Költészetében egyesíti a hagyományos, a modern és a posztmodern költészet elemeit, műveiben jelen van az érzelemmenteli énlíra és az ironia, a távolságtartás és a pátosz, a soha nem csak a kísérletezést szolgáló betű- és szójáték, a rejtett és megjelölt idézet, a verstani-metrikai és a felépítésbeli sokféleség.”

Néhány évvel később Nagy Gáspár mondott beszédet pannonhalmi osztálytársának a temetésén. A következő napon nem érezte jól magát, azt gondolta, gyomra beteg, mert valami rosszat evett a halotti toron. Felhívta a temetésen jelen levő néhány osztálytársát, hogy érdeklődjön, nekik nem fáj-e a hasuk. Nemleges választ kapott. Aztán elment orvoshoz. Kiderült, hogy nagy a baj a szervezetében. Készülhet a halálra.

Ott voltam a temetésén. Előtte még irodalomórát tartottam. Az óra második felében Nagy Gáspár verseket olvastam és magyaráztam. Fájdalmasan érintett, hogy az egyik osztálytársa a temetés után számon kérően kérdezte: „Miért nem tanítják Nagy Gáspárt Pannonhalmán?”

Egy évvel később, az 1956 őszére emlékező iskolai ünnepségen Nagy Gáspár versét adtam az egyik diáknak, hogy szavalja el. A *Tudom, nagy nyári délután lesz* című költeményét választottam ki azért, mert úgy éreztem, hogy Gáspár halál-élménye az 56-os hősök halál- és feltámadás-élményét is kifejezi.

[...]

Aki álomból kél, álomnak hiszi,
aki ébren, riadalmán túl remegve
és lebegve könnyűnek érzi magát,
különös, de nincs nagyobb zöreje,
a fák sem hajladoznak, a falak sem
dőlnék senkire, holott dőlhetnének éppen...

Akkor a szeretetben kíméletlenül pontos
for g a t ó k ö n y v szerint megszólalnak
mind a négy égtáj felől a h a r s o n á k...
a tücskök...

Tudom,
emlékezetes, nagy nyári délután lesz,
s nem lesz idő meg ír ni, lefor g a t ni,
de mindenki – – – holt és eleven – – –
főszereplőként találkozik
a RENDEZŐVEL...

A Pannonhalmi Bencés Gimnázium képviselőjében részt vettem néhányszor a Nagy Gáspár-díj megbeszélésén. Megtisztelő volt, hogy megismerhettem Gás-

pár feleségét, Mártát és fiát. Gülch Csabát javasoltam kétszer is a díjra, de teljesen egyértelmű volt számomra, hogy a díjazott személye már a megbeszélés előtt eldőlt. Gáspár fiának átadtam egyik alkalommal Gülch Csaba Nagy Gáspár-ciklusát, örült neki, mert még nem ismerte.

2017 nyarán Heltai Bálint tanár úr eljött Pannonhalmára, hogy Nagy Gáspár *Esztergomi apokrif* című verse előtti paratextusban a Balassi haláláról olvasható, egy jezsuita házfőnök által lejegyzett mondatának lelőhelyéről is érdeklődjön. Sajnálattal közöltem vele, hogy nem találtam meg, és a könyvtári vezetés sem tud róla. Pedig az első osztályomnak még felmutattam fénymásolatban. A könyvtár akkori igazgatója, Bánhegyi Miksa atya másoltathatta ki nekem azt a latin szövegrészt, amelyben Dobokai Sándor jezsuita szerint Balassi halála előtt ezt mondta: *Miles tuus fui, Domine. A te katonád voltam, Uram.*

Heltai Bálint beszélt arról is, hogy Nagy Gáspárral kapcsolatos kiállítás anyagát több iskolába is elvitte. Érdeklődött, hogy itt is fogadnánk-e. Mondtam neki, hogy örömmel, és mivel én vagyok a gimnázium galériájának szervezője, ezért mindenben segítek neki. 2018. szeptember 14-én nyílt meg a *Hullámozó vizeken kereszt* címmel a kiállítás. König Róbert főiskolai tanár linómetszeteihez írta Gáspár – a tihanyi belső tó mellett – a verseket. A metszeteket felül, a hozzá való verseket pedig alattuk helyeztük el. Néhány tablón fotók emlékeztettek Nagy Gáspárra, illetve édesanyjára, Botond atyára és másokra. Hangsúlyos helyre, a kiállítás végére került egy rövid versnek a tablója. Márta asszonytól tudtam meg, hogy ezt Gáspár halála után találta az íróasztalán:

Szerethetett engem az Isten
mert teremtményének
engem is elfogadott;
sárból-agyagból apám és anyám álmaiból

Gülch Csaba költő és újságíró, Gáspár barátja nyitotta meg a kiállítást. Beszédét így kezdte:

Kedves Egybegyűltek, Emlékezők!

Megvérezte azt az éjszakát a hír: 2007. január 3-án, ötvenhét éves korában, türelemmel és méltósággal viselt hosszú szenvedés után Nagy Gáspár költő visszaadta lelkét Teremtőjének. Meghalt az a születésekor hűségbe öltöztetett Ember, aki „példamutató személyes bátorsággal akkor vállalta 1956 eszmei örökségét, amikor a bűnösök megnevezése tilalmas beszédnek minősült”. A költő látnok, állította hajdan egy bölcs. Szavait Nagy Gáspár, a „költők költője” egyik megrendítő versével igazolta: „Bár még öntudatlanul / de szegény anyámat / oly nagyon megkínózva / jöttem a világra / a jóslatok szerint is / nagy kínok között / szörnyű haláltusával / megyek majd utána / így lesz kiegyenlítve / rendben az a számla / amiért ez a halandó / sűrűn pislog hátra.”

S a múltat oly gyakran faggató Nagy Gáspárt, akivel a nehéz évtizedekben nem bírt a hatalom, az öntörvényű politika, nem tudták megfélemlíteni a hangjára, lépteire, leveleire állított pribékek, azt a Nagy Gáspárt a gyilkos kór két hosszú évszaknyi idő alatt halálra ölelte. Halálra ölelte azt az embert, aki legendás költő volt, aki olyan különös

nemzedékbe született, amelyről a már évek óta az angyalokkal parolázó Csengey Dénes úgy nyilatkozott: „első és utolsó történelemélményük ötvenhat volt, amikor mintegy álarcosból végén egyszerre eltűntek az igazi arcvonásokat addig takaró maszkok, pillanatok alatt megváltozott az ismertnek vélt világ, a valóság átvértett az ideológia szorítókötésén”. Ezzel a valósággal, a történelemmel jegyezte el magát később, 1968 augusztusában Nagy Gáspár is, amikor Szombathelyen látta a ködből előbújó, megállíthatatlanul Prága felé dübörgő szovjet harckocsioszlopot. Soha nem feledte az áldott emlékü nagyszülei, szülei és – bencés diákként – a „szent hegyen”, Pannonhalmán lelkébe tarisznyált tiszta törvényt, az igaz szó súlyát, a tekintetére terített, örökölt szemfedőket, a temetetlen holtak versekbe rejtett emlékét.

Orosz István képzőművész, a Nemzet Művésze, Gáspár egyik legjobb barátja is ott volt a kiállításon. Ő készítette Gáspár több könyvének borítóját, többek között a *Tudom, nagy nyári délután lesz* című kötetét (1998). Elmesélte Gáspár könyveinek és borítóterveinek érdekes sorsát a szocialista rendszerben. Őt hívtam meg a következő kiállítónak.

Karácsonyváro műsort szervezve Nagy Gáspár *Hóttalan a hegyek inge* című, ismert rövid versét választottam ki az egyik diák számára, aki el is vállalta az előadását. A diák azonban megbetegedett két nappal a műsor előtt. Nem volt más választásom: meg kellett tanulnom. Nagyon izgultam a már gyöngülő memoriám miatt. Először a munkatársak karácsonyváro ünnepségén, majd több száz diák, tanártársak előtt szavaltam el. Többen gratuláltak. Megköszöntem. Arra gondoltam, hogy ezt el fogom mesélni Gáspárnak, amikor találkozunk azon a *nagy nyári délután*.

In memoriam

Nagy Gáspár

Hétepcsétes fák
között haladva
állj meg égi vándor,
nézz vissza Tilajra:
Erdők agancsa
borítja sírodat.

Tél

1956

Temetett szavak
Temetetlen holtak
Béke-bőrbe bújt
erőszak
2006